

Bảo vệ các giá trị truyền thống văn hoá gia đình Việt Nam trong bối cảnh hiện nay

ThS. ĐÌNH CÔNG TUYẾN

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh; Email: conguyen.hn@gmail.com

Tóm tắt: Kinh tế tăng trưởng, xã hội ngày càng phát triển theo hướng văn minh, hiện đại, nhân dân ngày càng được thụ hưởng nhiều lợi ích, đó chính là những thành tựu lịch sử của quá trình gần 40 năm đổi mới đất nước. Giá trị văn hoá truyền thống, đặc biệt là văn hoá truyền thống gia đình được lan toả, phát huy, kết hợp với thời đại đã dần tạo nên gia đình mới ở Việt Nam □no ấm, tiến bộ, hạnh phúc, văn minh□ Nhưng qua dòng chảy thời gian, với quá nhiều sự thay đổi và tác động, nhiều giá trị văn hoá tốt đẹp trong gia đình bị □lung lay□dứt dôi, đang đứng trước nhiều thách thức.

Từ khóa: gia đình, giá trị văn hoá, gia đình truyền thống.

Những giá trị truyền thống gắn với văn hoá gia đình Việt bao gồm những chuẩn mực đạo đức, tâm lý tình cảm, hành vi ứng xử được các gia đình gìn giữ và lưu truyền qua nhiều thế hệ, được các thành viên của gia đình tiếp thu, vận dụng và xem như là phương châm cho hoạt động của mình. Có thể nói, giá trị văn hoá gia đình truyền thống đóng vai trò rất quan trọng trong việc hình thành và phát triển nhân cách cá nhân, củng cố mối quan hệ gia đình, qua đó góp phần phát triển bền vững đất nước.

Những giá trị truyền thống văn hoá gia đình Việt Nam được biểu hiện, trước hết qua đạo hiếu được xem là một phẩm chất đứng đầu trong hệ thống giá trị đạo đức, một tình cảm thiêng liêng và cao đẹp nhất trong đời sống của con người Việt Nam. Những người con không thể sống nếu thiếu tình thương, sự quan tâm chăm sóc của ông bà, cha mẹ và sự hiếu thảo của con cháu đối với các thế hệ cha ông. Các gia đình người Việt luôn ý thức lòng biết ơn, sự kính trọng, lễ phép và sự chăm sóc tận tình của cha mẹ: □*Công cha như núi Thái sơn, Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra*□ Không chỉ với người đang sống, việc thờ cúng tổ tiên là một biểu hiện của lòng hiếu thảo - giá trị cao nhất trong hệ giá trị đạo đức của người Việt, hơn nữa còn góp phần bảo lưu nhiều giá trị khác của gia đình Việt Nam truyền thống.

Kế đó, văn hóa gia đình được thể hiện qua mối

quan hệ vợ chồng, đề cao tình yêu, sự thủy chung, trách nhiệm, tôn trọng lẫn nhau, đã có nhiều giá trị văn hoá đáng quý là đề cao tình yêu và sự đồng thuận - □*Thuận vợ thuận chồng tát biển Đông cũng cạn*□, phân công nhíp nhàng, bình đẳng trong lao động - □*Chồng cày, vợ cấy, con trâu đi bừa*□, không chấp nhận đa thê trong hôn nhân - □*Đói no một vợ một chồng, một niêu cơm tám dầu lòng ăn chơi*□, biết nhường nhịn nhau trong cuộc sống, sinh hoạt gia đình - □*chồng giận thì vợ bớt lời*□..

Giá trị văn hoá của gia đình được các triều đại chú trọng luật hoá, kết hợp với những tục lệ của địa phương. Đến thế kỷ 15, chế độ phong kiến đã được xác lập vững chắc với việc đề cao Nho giáo. Gia đình Việt Nam cơ bản đã được định hình, ổn định với những nề nếp, truyền thống được quy định chặt chẽ và được coi như chân lý. Vua chúa triều đình biết dùng luật pháp để bảo vệ gia đình như 24 điều giáo hoá của vua Lê Thánh Tông; Luật Hồng Đức, Luật Gia Long; nhiều tấm gương về truyền thống văn hoá cũng đã được gìn giữ bởi những bậc quân vương như những lời dạy con cháu giữ gìn cơ nghiệp của Lê Lợi trong bài Hậu tự huân, Vua Tự Đức đã ghi chép những lời mẹ dạy vào cuốn sách có tên Từ huân lục; nhiều trường học, sách vở đã được ra đời nhằm quy ước nề nếp, nghi thức như cuốn Thọ Mai gia lễ, Gia huấn ca...

Nhìn chung, chế độ phong kiến, tức □gia đình

xưa đã củng cố, làm vững chắc các giá trị văn hoá gia đình, đưa vào nề nếp, gia phong bằng những quy định, luật pháp để ràng buộc, lưu truyền văn hoá gia đình bằng việc dạy dỗ của các thành viên trong gia đình hoặc trong các trường học góp phần tạo dựng những nét rất riêng bản sắc của văn hoá gia đình Việt. Tuy vậy, việc thực hiện đúng theo các quy định, chuẩn mực cũng làm tốn rất nhiều thời gian, tiền bạc và công sức. Phụ nữ thường là những người không được coi trọng, thường bị thiệt thòi.

Từ cuối thế kỷ 19 đến Cách mạng Tháng Tám, văn hoá gia đình Việt Nam có nhiều biến đổi sâu sắc. Đất nước bị đô hộ, thực dân Pháp lại chú trọng khai thác tài nguyên hơn là khai hoá văn minh do vậy kinh tế thì ảm đạm, nhiều giá trị văn hoá bị nhanh chóng phá bỏ, các gia đình rơi vào vực thẳm tăm tối. Thời điểm này, xuất hiện những kiểu gia đình mới như gia đình công chức, gia đình tiểu thương nên đã có nhiều văn hoá mang ảnh hưởng của phương Tây, nhiều kỷ cương, gia phong bị lỏng lẻo. Cuộc Cách mạng Tháng Tám năm 1945 không chỉ là cuộc cách mạng xã hội mà còn là cuộc cách mạng về gia đình. Nó tạo ra sự biến đổi lớn lao cho gia đình, tạo điều kiện để giải quyết các vấn đề bất công trong gia đình, như bất bình đẳng giới, giải phóng và giáo dục con người. Việc đấu tranh nhằm xoá bỏ những tập quán lỗi thời, những hiện tượng phản nhân văn trong đời sống gia đình đã góp phần thúc đẩy sự phát triển của xã hội.

Từ sau năm 1945 đến cuối thế kỷ 20, gia đình ở Việt Nam phải trải qua nhiều thăng trầm, khổ đau cùng với vận mệnh của đất nước. Nhiều thành viên trong gia đình phải hứng chịu hậu quả của chiến tranh.

Khi đất nước thống nhất, cả dân tộc đi lên chủ nghĩa xã hội, các gia đình Việt Nam vừa tham gia phát triển kinh tế - xã hội, bảo vệ Tổ quốc, xây dựng những giá trị văn hoá mới tiến bộ, vừa bảo vệ những giá trị văn hoá truyền thống. Trong những thời kỳ khủng hoảng, đời sống còn nhiều khó khăn, song về cơ bản các giá trị văn hoá truyền thống đã được các gia đình giữ vững, kết hợp với những giá trị mới đã tạo dựng những thành trì vững chắc, giúp cho

các thế hệ người Việt Nam trưởng thành, cùng góp phần làm nên thành tựu của công cuộc đổi mới.

Hiện nay, với việc xác định xây dựng gia đình theo hướng: no ấm, tiến bộ, hạnh phúc, văn minh⁽¹⁾ theo nội dung Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng. Nhờ đó, văn hoá gia đình ngày càng thể hiện đa dạng, theo hướng tiến bộ, nhân văn và giữ được nề nếp. Lối sống mới có nhiều kế thừa giá trị truyền thống trong gia đình, như tinh thần yêu nước, trong gia đình cha mẹ gương mẫu, con cái hiếu thảo, anh em giúp đỡ, hòa thuận; thực hiện bình đẳng giới; xây dựng gia đình văn hoá gắn với bảo vệ quyền cá nhân hợp pháp trong gia đình.

Tuy vậy, hiện nay các gia đình cũng đang phải đối diện với nhiều vấn đề tác động đến văn hoá truyền thống, được khắc hoạ rõ trên những nét cơ bản như: chịu nhiều tác động của những xu hướng, trào lưu mới xuất hiện trên thế giới như lười yêu, ngại cưới, sợ sinh con, gia đình lạc lõng. Sự đứt đoạn giữa hiện tại với truyền thống trên tất cả các phương diện, điển hình như trên lĩnh vực cưới xin, hôn lễ trước kia phức tạp, mang nhiều yếu tố tiêu cực, các bước cưới xin phức tạp như xem tuổi, xem giờ, hôn nhân mua bán, bất bình đẳng nam nữ, lễ giáo phong kiến, gia trưởng, song dù sao cũng vẫn có nề nếp quy củ, gây ấn tượng sâu sắc cho nam nữ thanh niên khi bước vào cuộc sống gia đình mới. Sự đan xen, kết hợp cũ, mới lại mang tính gượng gạo, không gây ấn tượng sâu sắc với những món ăn tập khuôn, các bài hát lai căng và những thủ tục đã được nhà tổ chức lên kịch bản giống nhau như đúc. Đa phần phụ nữ hiện nay vẫn còn phải lao động vất vả để chăm lo cho gia đình, ít có điều kiện tham gia các công việc xã hội. Nhiều vấn đề mới nảy sinh như sự thương yêu, quan tâm giảm đi khiến các cặp đôi ngày càng có nhiều khác biệt, ly hôn nhiều hơn. Sự quan tâm, chăm sóc của bố mẹ đối với con cái không sâu sắc, khiến cho số trẻ em bị khủng hoảng về tâm lý dẫn đến phạm tội, sa vào các tệ nạn xã hội. Một bộ phận giới trẻ do thích ứng quá nhanh với văn hoá mới, đề cao tự do và thụ hưởng cá nhân, dẫn đến bị đứt gãy trong cầu nối giữa các thế hệ trong gia đình. Sự khác biệt giữa lối sống của gia đình thành thị

và gia đình nông thôn nên số người già [cô đơn] và lựa chọn vào các [trại dưỡng lão] đang trở thành một [xu hướng] ở các thành phố lớn.

Tại Hội nghị Văn hoá toàn quốc, Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng đã nêu rõ nền văn hoá mà chúng ta xây dựng là nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc với nội dung cốt lõi là độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội; chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh giữ vai trò chủ đạo trong đời sống tinh thần của xã hội, và vai trò [hồn cốt] được thể hiện bằng sự khẳng định: [văn hoá còn, dân tộc còn, văn hoá mất thì dân tộc mất⁽²⁾]. Có vị trí hàng đầu trong việc duy trì bản sắc văn hoá Việt, do vậy, trong tổng thể các giải pháp nhằm bảo vệ các giá trị của văn hoá dân tộc, giải pháp bảo vệ các giá trị văn hoá truyền thống gia đình đóng vai trò rất quan trọng.

Thứ nhất, đẩy mạnh công tác tuyên truyền, quán triệt việc xây dựng gia đình mới. Bên cạnh công tác tuyên truyền, cần thực hiện tốt các tiêu chí cụ thể định hướng xây dựng gia đình Việt Nam đề hướng tới mục tiêu chung của gia đình, qua đó bảo tồn được các giá trị văn hoá truyền thống tốt đẹp. Công tác dân số phải chuyển trọng tâm chính sách dân số từ kế hoạch hoá gia đình sang dân số và phát triển, trong đó, bảo đảm phát triển toàn diện các yếu tố của dân số, đặc biệt là yếu tố văn hoá, tinh thần.

Thứ hai, xác định và có nhiều biện pháp hiệu quả để kế thừa, phát huy giá trị văn hoá truyền thống tốt đẹp của gia đình, đồng thời tiếp thu những giá trị tiến bộ, văn minh của nhân loại. Đó là, tiếp tục xây dựng, hoàn thiện hệ giá trị văn hoá truyền thống của gia đình cần được bảo vệ và phát huy trong giai đoạn hiện nay, như: trên kính dưới nhường, tình nghĩa thủy chung, lòng hiếu thảo, tình yêu gia đình gắn với yêu quê hương, đất nước. Song song với đó là tiếp thu có chọn lọc các giá trị mới, tiến bộ của gia đình hiện đại như bình đẳng, dân chủ, hôn nhân tiến bộ và coi đây là lối sống thường nhật, thói quen tốt trong cuộc sống gia đình để đem lại hạnh phúc, bình đẳng cho các thành viên.

Thứ ba, đẩy mạnh phát triển kinh tế, thực hiện tốt an sinh xã hội để nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho các gia đình. Cần thực hiện tốt

các chiến lược phát triển kinh tế - xã hội, các chương trình mục tiêu quốc gia giảm nghèo bền vững, chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới nhằm tạo điều kiện cho các gia đình vươn lên thoát nghèo, làm giàu bền vững, nhất là ở các vùng nông thôn, vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số. Bên cạnh đó, chú trọng thực hiện tốt các chính sách phúc lợi, quan tâm tới các gia đình có công với cách mạng, gia đình vùng dân tộc thiểu số, gia đình neo đơn, có hoàn cảnh khó khăn.

Thứ tư, nhân rộng, lan toả các mô hình gia đình tiên tiến, nhóm câu lạc bộ gia đình hạnh phúc trong cộng đồng xã hội. Hệ thống chính trị tại cơ sở cần quan tâm, nhân rộng các mô hình gia đình vừa kế thừa các giá trị truyền thống, có nền nếp gia phong, cùng sinh hoạt chung trong một mái ấm với nhiều thể hệ mà không hề có mâu thuẫn, vừa có sự tiếp thu hài hoà với các giá trị mới. Các nhóm [Câu lạc bộ gia đình hạnh phúc] có các hoạt động đa dạng, trong đó hướng vào việc chia sẻ các giá trị tích cực, các kinh nghiệm hay cuộc sống hôn nhân, nuôi dạy con cái, lan toả các giá trị này tới cộng đồng, tìm ra và giải quyết các tác động xấu đến mỗi tổ ấm. Các biện pháp nhân rộng, biểu dương cần tiến hành đồng bộ, có hiệu quả về chất lượng, tránh việc chạy theo hình thức hay phong trào.

Thứ năm, phát huy vai trò của toàn hệ thống chính trị đối với việc bảo vệ các giá trị truyền thống gắn với tích cực xây dựng các giá trị mới về văn hoá tiến bộ trong gia đình hiện đại. Nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các cấp, các ngành, các đoàn thể, tổ chức xã hội và gia đình về phòng, chống bạo lực gia đình góp phần bảo vệ phụ nữ, trẻ em, xây dựng gia đình hạnh phúc gắn với phong trào [Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hoá].

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, T.I, tr.263.

(2) Phát biểu của đồng chí Nguyễn Phú Trọng tại Hội nghị văn hoá toàn quốc triển khai thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng ngày 24/11/2021.